

PREISPITIVANJE KVALIFIKACIJE SAMOBLUDA?

Dr Jordan KUNIČIĆ

Mnogo se puta čuje zamjerka upućena moralci da se ona kroz vjekove okamenila u apstraktnim formulama pretjeranog objektivizma. Zašto? Ima više uzroka. Navedimo jedan. Zamjera joj se da je rješavala pojedine slučajeve na apstraktan način, ne obazirući se na *konkretnu okolnost* bez kojih je pojedini specifični ljudski čin nezamisliv. A te okolnosti — kako je poznato — imaju veliku moć u odnosu na kvalifikaciju pojedinog čina. Ima, naime, okolnosti koje dobar čin mogu učiniti zlim, ili zao čin gorim, itd.

Bez sumnje, polazište te moralne kvalifikacije čina nalazi se u promatranju čina prema njegovu sadržaju, rekli bi stari: po objektu. Što čini krađa? Što preljub? Prisvojiti tuđu stvar krađom, pogaziti vjernost i zadanu ljubav kao i sakramentalnu vezu preljubom i sl., to diskvalificira te čine iz promatranja njihove strukture. Ti čini su doista neka alijenacija. Oni otimlju čovjeku njegovu specifičnu vrijednost kao osobe i kao društvenog bića, kao člana zajednice.

Polazeći od ovog načela, samoblud se smatrao povredom strukturalnih zakona čovječje naravi. Smatrao se rušilačkim aktom protiv Božje nakane očitovane u raznim konstantama stvorenog reda. Promatrajući taj prirodni zakon, tu čovječju strukturu, muško i žensko biće smatrali su se kao nosioci očinsko-materinske snage u svrhu prokreativne ljubavi. Upotreba prokreativne sposobnosti ostvaruje Božji plan i čini da cvjeta izmjenično darivanje bračnih drugova.

I danas se priznaje da je samoblud neki moralni minus. To je izopačenje seksualnosti. Jer seksualnost nije čovjeku dana da u njoj nalazi mogućnost niskih izživljavanja u nekom samozadovoljenju, nego mu je dana da odgovori višim, ljudskim, socijalnim i božanskim ciljevima. Čovjek jest i mora biti: *suradnik Božji u planu evolucije ljudskog roda posredstvom očinstva i materinstva.*

Hoćemo li reći da je samoblud znak nekog infantilizma? Egoizma? Postepeno raspadanje ličnosti? — Time ne bismo iznijeli uvjerljiv dokaz protiv samobluda. Da uzmognemo diskvalificirati samoblud s moralne strane, moramo naći razlog koji vrijedi za svakoga i uvijek. Potrebno je naći vrednotu koju samoblud uništava neovisno od promatranja samobludnika. Razlog uzeti iz promatranja objektivnog reda morala. To znači da taj razlog mora biti uzet s područja izvan i poviše čovjeka, neovisno o čovjeku.

Prokreativna ljubav izvire iz dubine ljudske naravi. To je snaga vrijedna poštovanja i udivljenja. Kao neka vrst prisutnosti Božje u čovjeku, znak Božje volje. Danas se mnogo govori o »znakovima vremena«, a možda bi bilo bolje govoriti o volji Božjoj koju čitamo u mnogovrsnim i raznovrsnim događajima i stvarima. Tako čitamo volju Božju u znakovima svih vremena: Bog je htio da roditelji budu njegovi suradnici u stvaralačkoj ljubavi; htio je da roditelji budu suradnici u evoluciji ljudskog roda; htio je da uživaju plodove, slatkoću realiziranja te obnoviteljske i sublimatorne snage itd. Ono što Bog čini, stvara, to je njegova volja.¹

U pitanju koje nas ovdje zanima treba inzistirati na još jednoj točki. U čovjeku postoji ta prokreativna snaga neovisno o njemu. Prima je na dar kada prima dar života. Očituje mu se u fiziološkoj i psihičkoj atrakciji između čovjeka i žene. Ne radi se samo o zakonu atrakcije nego i o fenomenu popunjenja. Eto, i u tom čitamo volju Božju. Roditelji su pozvani na službu nastavljača i obnovitelja ljudskog roda. Radi se o zakonu i o vrijednosti koja je iznad čovjeka, iznad njegova htjenja. Kako dar života ne ovisi o čovjeku, tako o njemu ne ovisi ni dar očinstva i materinstva. Prirodne zakone treba shvatiti, ali i mnogo više: treba ih opsluživati! Oni su trajan poziv čovjekov!

Može se iz ovog izvesti i zaključak: kao što čovjeku nije dopušteno raspolagati sa životom protiv zakona samoodržanja, tako mu nije dopušteno ni zloupotrebjavati fenomen prokreativne ljubavi, dosljedno, ni biološke snage te ljubavi. Brak je ustanovljen da bude kao odgovor na Božji poziv da roditelji postanu kao neki sustvaraoci novog čovječanstva.

Ali ova analiza ima pred sobom drugi cilj. Treba spasiti objektivni red morala i naglasiti da izvjesni samoblud svjesno, hotimično i slobodno predstavlja u svjetlu tog objektivnog reda morala doista teški nered, protiv nakana Stvoriteljevih, protiv njegovih zakona utisnutih u strukturalnim zakonima, dakle u samoj biti ljudske naravi.²

Međutim, — a s ovim ulazimo u pravo područje ovih analiza — ne postoji neki samoblud za sebe, izvan čovjeka. Ne ostvaruje se samoblud u apstraktnom svijetu, pa da bi se kao takav morao promatrati i u sakramentu ispovijedi. Ne. Penitent je konkretan čovjek, opkoljen mnogim i raznim okolnostima. Ispovjednik ima pred sobom živa čovjeka, i taj je povezan s prošlošću, baštinik je mnogih dispozicija, pod utjecajem je tolikih socijalnih, etničkih, ekonomskih, povijesnih faktora, itd.

Kako ćemo protumačiti tu činjenicu?

Dopustimo činjenicu da je samoblud raširen među muškom i ženskom omladinom. A da i ne govorimo o utamničenicima ili o onima koji su prisiljeni živjeti kao samci. O tome sam raspravljao u ovoj reviji (BS 1965, str. 263—269). — Istina je također da današnja omladina, osobito u gradovima, dolazi prerano do seksualne zrelosti, prije

1. Sv. TOMA, I P, q. 19, art. 11 i 12

2. PIJO XII, dne 18. IV 1952, AAS XLIV (1952) itd.

negoli ona nekoć. — Dopustimo i to da se počesto seksualni odgoj daje manjkavo. Seksualni poticaji tako su jaki da je mladić prisiljen vrlo intenzivno reagirati želi li pred tim snagama sačuvati svoju slobodu, jer mladić nije još toliko zreo, nije toliko moralno jak. I sada nastaje pitanje: što ćemo iz svega toga zaključiti? Koje tumačenje pružiti?

Neki odgovaraju pre naglo. Govore jednostavno da u doba puberteta ne možemo govoriti o smrtnom grijehu na ovom području. To svoje stanovište ponavljaju na razne načine, npr. postavljajući razliku između teškog i smrtnog grijeha — kako to čine npr. H. Schell, Linsenmann i drugi. U našem slučaju morali bismo reći da postoji životna faza, i to faza puberteta, koja po svojoj naravi isključuje mogućnost smrtnog grijeha. A to, razumije se, nije moguće prihvatiti.

Treba ići drugim putem

Vrlo je korisna i suvremena klasična nauka o okolnostima ljudskog čina. Ta je nauka zajednička baština ljudskog roda. Nije moguće suditi o čovječjem činu bez uvida u razne okolnosti u kojima se svaki i pojedini čin rađa. Dapače, govori nam sv. Toma, važnije je na taj način promatrati ljudski čin, koliko je, naime, okružen ili ovijen raznim okolnostima, nego li promatrati ga samo općenito ili apstraktno. A i ne može se u pravom smislu reći da čovjek doista nešto *hoće* osim onoga što odabire uzevši u obzir sve okolnosti³. Tako i praksu samobluda moramo promatrati konkretno, a ne apstraktno.

Ponekad je samoblud posljedica nekog fiziološkog determinizma. — Dogodi se, isto tako, da se samoblud prakticira kao odgovor na poziv i izazov želje za užicima. — Ne može se zaniijekati da se samobludu prepušta dječak ili mladić i zato što u tome nalazi neku vrst kompenzacije za mnogobrojne uskrate, npr. jer ga preziru, potcjenjuju, nepravilno odgajaju, ne shvaćaju. — Dogodi se da je samoblud u nekim slučajevima i surogat za ljubav koju samobludnik ne nalazi u svom ambijentu jer ga ovaj prisiljava na osamljenost, i u toj osamljenosti samobludnik traži sebe gdje se još više otuđuje. — A nije isključeno da je praksa samobluda i u odmakloj dobi kao posljedica unutarnje napetosti, psihičkog kompleksa, unutarnjeg čvora koji pretvara dušu u pakao iz kojega se pojedinac »spašava« samobludom ne toliko iz egoističnih motiva koliko iz potrebe za nekim splasnućem, oslobođenjem od pritiska...

Moć okolnosti

Velika je. Okolnosti mogu učiniti da čin koji je po objektu smrtni grijeh, štoviše — totalni smrtni grijeh, u ovom ili onom slučaju postane laki grijeh, i tada, razumije se, treba prema penitentu upotrebljavati različit postupak. Promatranju okolnosti treba dati prvo mjesto. Ali kako?

Razlozi koje smo naveli nukaju nas na to da preispitamo ne toliko klasičnu nauku o samobludu koliko način kako se ima postupati pre-

3. Sv. TOMA, I—II, q. 6; II—II, q. 106, art. 2; In eth. AR., br. 390.

ma samobludnicima u pojedinim slučajevima. To znači: promatramo li dječaka kao dječaka, nalazimo da u mnogim slučajevima on nije odgovorni subjekt za takav postupak jer mu nedostaju osnovni uvjeti specifičnog ljudskog čina. Stari Aristotel opazio je da dječaci ili mladost uopće nije toliko sposobna shvatiti pouku s moralnog područja jer, kaže, njoj nedostaje iskustvo, živi pod trajnim navalama strasti ili emocija, podložna je jakom zovu užitaka, nagla je u traženju i sklapanju prijateljstava, ljubavi i sl⁴.

S tog gledišta ispovjednik mora postupati kao što postupa s onim koji griješi lakim grijehom. Ako penitent pokazuje dispoziciju, sklonost ili naviku na tu praksu, ispovjednik će biti prije svega otac, savjetnik, prijatelj, ne strogi sudac, jer okolnosti u kojima živi mladost takve su da mladi imaju neko pravo na taj blagi postupak u ovom pitanju.

Pogibelj od vulgariziranja nauke

Poslije Drugog vatikanskog koncila nađu se pisci o moralnim pitanjima koji ne samo žele govoriti ljudima današnjice današnjim jezikom nego, čini se, kao da žele pod svaku cijenu biti originalni, inovatori, popuštajući ukusu današnjice uz žrtvu jasnih načela i općih zakona. Tako čitam jedan članak o našem pitanju u talijanskoj reviji *Famiglia cristiana* (br. 47 od 19. IX 1967, str. 22—23). Moje refleksije na taj članak objavio sam u reviji *Perfice munus* (br. 4, 1968, str. 222 sl.). Zbog važnosti predmeta donosim ih i na hrvatskom jeziku.

a) Iz citiranog članka izgleda da se fenomen samobluda osuđuje ukoliko se izvodi iz čista egoizma i ukoliko se svodi na čisti egoizam, ili se zamišlja kao teška degradacija i potcjenjivanje sama sebe.

Što na ovo reći? Posve je istinito da je egoizam uključen u svakom grijehu, izvor svakog grijeha, jer svaki grijeh uključuje neurednu ljubav prema stvorenim dobrima, prolaznim vrednotama, tj. neurednu ljubav prema sebi⁵. Ali u tome se ne nalazi onaj pravi, specifični razlog moralne diskvalifikacije samobluda kao grijeha. Grijeh postoji ili ne postoji prema tome da li je u tom slučaju funkcioniralo čovječje samoodređenje, slobodan izbor. Ako ne možemo reći da se to obistinilo, ne možemo govoriti ni o samobludu kao grijehu. Uzmimo za ilustraciju ovaj primjer: dva bića slobodno pristaju da zajednički udovolje spolnom nagonu (vanbračni prileg, homoseksualnost, lezbizam i sl.), i to sa svrhom da zadovolje — kako kažu — međusobnu ljubav, a ne iz egoističnih motiva, jer uporno tvrde da se oni vole. Vidimo li tu kobni sofizam?

Prema tome, pribjegavati egoizmu, apelirati na egoizam da osudi-mo samoblud — samo je jedan unilateralni postupak. Nepotpun. Nedovoljno obrazložen. Treba pokazati u čemu se nalazi nered samobluda za razliku od drugih nereda, npr. od pijanstva. U oba se slučaja radi o egoizmu, stoga treba nadodati specifični razlog zbog kojega se ta dva

4. Isti, *In eth. Arist.*, br. 38; 872; 1208; 1531 itd.

5. Isti I—II, q. 77, art. 4; vidi q. 74, art. 4.

nereda razlikuju, jer, očito je, oni se nužno ne uključuju. Pozivati se na neurednu ljubav prema sebi — rješava nam slučaj samo provizorno, daje nam posređan, a ne onaj konačni razlog.

Isto je tako potrebno pažljivo gledati na razlog koji se navodi osuđujući samoblud kao »tešku degradaciju i samopotcjenjivanje«. Ima ih koji u fenomenu ljubavi ne razlikuju kako treba razne elemente, npr. biološki, fiziološki, psihički, duhovni, nadnaravni, pa su spremni opravdati i razne seksualne pretjeranosti kao i upotrebu antikonceptivskih sredstava pozivom na upotpunjavanje osobe, na zahtjeve integralne ljubavi i sl. Zato treba naglasiti da ljubav prema sebi i cijena što je čovjek izriče o sebi mogu biti prave ili krive prema suglasnosni ili nesuglasnosti sa zahtjevima objektivnog reda morala. Taj objektivni moralni red nadilazi i harmonizira sve ostale redove ili područja čovječje djelatnosti.⁶

Koliko je dobro vulgarizirati nauku da bi bila razumljiva i širokim masama, toliko je potrebno i paziti da se pri tome ne navedu premise iz kojih bi ta masa na laku ruku mogla izvući sasvim pogrešne zaključke. A to je doista pogibelj i u ovom slučaju.

b) U navedenom članku, autor je članka B. Häring, nalazi se i ovaj meritorno izrečeni sud: »Ranije od 12. godine života neka se ne govori o smrtnom grijehu«.

Meni se čini da je ovaj sud odviše juridističke naravi. Zašto baš 12. godina služi kao međaš? Zašto ne 11. ili 13? Čini mi se da nikada o grijehu ne smijemo izricati sud matematičkom metodom. Neovisno o tom godišnjem međašu, čini mi se istinitim kad se kaže da o smrtnom grijehu možemo u nekim slučajevima govoriti i za razdoblje prije 12. godine, kao što ne moramo uvijek pretpostavljati da se radi o smrtnom grijehu u slučajevima iz razdoblja nakon te godine. Razne okolnosti, osobita jakost spolnog impulsa mogu umanjiti odgovornost tako da se uopće ne može govoriti o smrtnom grijehu. To je svakom teologu poznato iz nauke o utjecaju emocija ili osjećaja na formaciju specifično ljudskog čina.

c) Čita se i ovo: »Nije zlo ako roditelji i odgajatelji upoznaju mladost o aktualnom stanju, tj. o činjenici da vrlo velik broj dječaka, a u znatnom postotku i djevojčica, popušta ovoj mani«.

Ja sa svoje strane sumnjam u svrsishodnost takvog pedagoškog savjeta na području *de sexto*. Zar ne bi bilo razumljivo da dječak na bazi tih informacija formira u sebi ovaj sud: Ako ih ima toliko, zašto ne bih i ja? Ako je istina — kao što i jest — da nitko ne čezne za nepoznatim voćem, možda će i djevojčice, do sada nevine, posegnuti za tim voćem. Ono potrebno upućivanje u seksualne probleme mora voditi računa o predmetu koji se razjašnjuje, o činu koji se analizira, jer nije svako znanje na jednak način obrazovno niti odgojno. Zar ne bi bilo bolje isticati kako vrlo velik broj mladih pokazuje na ovom području divljenja vrijedan primjer superiornosti? U pedagogiji se uzima kao aksiom da pozitivna odgojna sredstva imaju prednost nad negativnima. Posve

6. Koncilski dekret *Inter mirifica*, br. 6.

je opravdan ovaj sud: »Mladost treba poučiti o značenju i smislu seksualnosti tako da nauče poštivati i cijeniti sebe u pravom svjetlu«.

d) Članak izriče i ovu misao: Pretpostavimo da mladići ili djevojčice o kojima govorimo doista pokazuju veliko angažiranje u ostvarivanju bratske ljubavi, u molitvi, u nakani da će živjeti kršćanskim životom, pa i to da će svladati krizu samobluda u pubertetu. Što ćemo zaključiti na osnovu te pretpostavke? P. Häring odgovara da se može pretpostaviti da u tom slučaju nema smrtnog grijeha. Prema tome bi bilo dopušteno da takvi pristupne priče bez isповijedi; dovoljno bi bilo da se nokau za sve svoje griehе.

Ova tvrdnja, izgleda, uključuje mnoge pretieranosti i mnoge sofizme prije svega, nije shvatljivo kako se može zamisliti autentična bratska kršćanska ljubav bez prave ljubavi prema Bogu, odnosno da u isto vrijeme ne postoji i ljubav prema Bogu, jer znamo da su to dvije ljubavi nedjeljive. *Ljubav prema Bogu uključuje i opsluživanje mladenačke spolne čistoće*. Prema tome, nije osnovno govoriti o velikoj zanovijedi ljubavi prema bližnjemu ako se krši ljubav prema Bogu.

A može li se doista govoriti o »samobludnoj fazi« u životu mladića i čovjeka ili djevojčice i žene? Zar je zbilja ta faza vezana uz životnu dob, uz mladost? Tako vezana da se niome uvijek mora proći, i to uz dramske eksplozije i katastrofe? Ne bismo li mogli po istoj logici govoriti i o fazama bračnog onanizma, npr. za vrijeme »medenog mjeseca« ili za određeni broj godina mladih supruga?

Moralist ne presađuje slučajeve na bazi pretpostavka. Pitanje savjesti mnogo je ozbiljnije od puke pretpostavke. Svaki je čovječii čin bremenit značenjem. Potrebno je, dakle, računati na pravu situaciju, na diktat razboritosti, na bazi razborite sigurnosti. Istina je da i sv. Alfons govori kako ne smijemo konstatirati onstoinost smrtnog grijeha bez sigurnosti, dok postoji dovoljna vjerojatnost da ustvrdimo da se radi o lakom grijehu⁷, ali ta mudra misao sv. Alfonsa znatno se distancira od izrečene misli neka se prije 12. godine ne govori o prisutnosti smrtnoga grijeha, jer u svakom slučaju odlučnu riječ ima funkcioniranje svijesti i slobode samoodređenja, a ne odlučuju godine. Razumije se, i pozivanje na mladost može imati utjecaja na prosuđivanje odgovornosti, jer je istina da su u mladosti strastveni impulsi jači.

Mnoge opozicije ili suprotstavljanja uključena u članku mogla bi biti izvorom krivih zaključaka. Tako B. Häring suprotstavlja mladića odraslom čovjeku i ovoga jednostavno osuđuje, a prvoga ne; zabacuje egoističnu trku za nasladom, dok ne zabacuje prihvaćanje splasnuća poslije napete unutarne borbe s navalom nagona; blagonaklono sudi o samobludu ako nije po srijedi egoizam i trka za nasladom; razlikuje samoblud koji baca u degradaciju a samobludnika u inferiorno suđenje o sebi od onog samobluda u kojemu nema pogibli da će čovjek upasti u te defekte, itd.

Ovo suprotstavljanje nije indiferentno. Zašto? Jer će čitalac vrlo lako reći kako materijalni grijeh samobluda ne predstavlja ništa značajno, nego da je indiferentna stvar. A to nije, kako sam pokazao u BS (1965),

7. Sv. ALFONS, *De maledicto mortis*, knj. 3, br. 132.

str. 74—79. Osim toga, krivo je uopće pretpostaviti da bi ijedna situacija mogla opravdati samoblud, jer samoblud je direktno, neovlašteno uzurpiranje prokreativne snage, kako govori Pijo XII.⁸ Nikada se ne smije mimoći zahtjeve objektivnog reda morala!

e) Odaberimo i ovu tvrdnju iz spomenutog članka: »Odgajanje na bazi pozitivnih motiva, ako su shodno i prikladno odabrani, donosi više ploda nego odgajanje pozivom na pakao, jer smrtni grijeh je sinonim za 'pakao'« — piše B. Häring.

Gore je rečeno o nesumnjivoj prednosti pozitivnih odgojnih sredstava nad negativnima. To je rečeno, razumije se, u načelu. I starima je bila dobro poznata nauka o atrakciji ili zračenju dobra, kreposti, osobito spolne čistoće.⁹ Zračenje kreposti doista je snaga.

Ipak, u konkretnosti moramo drukčije govoriti, ako slučaj traži upotrebu negativnih sredstava. Ima pojedinaca za koje je apsolutno potrebno pozvati se na negativna odgojna sredstva. Uostalom, Bog je poziv na spolnu čistoću proglasio u negativnoj formi: u šestoj zapovijedi, odnosno zabrani.

Konačno, strah pred Božjom pravdom spada na dispozitivne faktore u poslu opravdanja pred Bogom, i taj strah može biti dobar i nadnaravan (*Denz, Ind. syst. F 3e*). Pozitivni faktori pretpostavljaju osjetljivost, poučljivost, prijemljivost, neku izdignutost odgajanja, a činjenica je da će mnoge opsluživanju zakona prije privesti prijetnja negoli poziv na savršeniji stupanj duhovnog života. Potrebno je biti krepostan da bi se mogla opsluživati krepost iz ljubavi prema kreposti.¹⁰

Zaključak

Rečeno je da je potrebno preispitati dosadašnji način prosuđivanja moralne kvalifikacije samobluda. To preispitivanje ne može dovesti do željenog rezultata ako minimiziramo zloću grijeha, jer ona je prava i objektivna. Gdje se mora provesti to preispitivanje?

Ispovjednici su oni koji su pozvani izvršiti to preispitivanje. Oni moraju više gledati stanje penitenta, okolnosti u kojima živi, jer oni nemaju pred sobom samoblud u sebi, nego *određenog* penitenta, bilo mladog ili odraslog, koji se nalazi u *takvim* okolnostima, pod *takvim* emotivnim impulsom, s *takvom* snagom otpora, itd. Znamo dobro da je čovjek u savjesti odgovoran *samo* i *toliko* koliko je pri činu svjestan, koliko ga vrši hotimično i slobodno, a da je manje odgovoran ili da uopće nije odgovoran *ako* mu i *koliko* mu strasti umanjuju slobodno rasuđivanje i pristanak. Slijedi da je dužnost ispovjednika ozbiljno preispitati i trajno preispitivati svoj način postupanja prema samobludnicima. Jer, možda je najveći problem ispovijedi u ispovjednicima.

8. PIJO XII, dne 19. V 1956, AAS XLVIII (1956) 467—474.

9. Sv. TOMA, In *eth. Arist.*, br. 2070.

10. Isti, I—II, q. 107, art. 1 ad 2; CG III, pogl. 141.

SUMMARIUM

Quoad varia tentamina quae masturbationem in novam volunt lucem ponere auctor iudicium proferre intendit. Assumit ephemeridem *Famiglia cristiana* num. 47. diei 19. IX 1967. Malitiam intrinsecam masturbationis primario ex laesione ordinis moralis obiectivi, ex indebita usurpatione virtutis generativae, et non primario ex malitia egoismi vult repetere. Item, minime consentit ut simpliciter dicatur ante annum duodecimum non posse verificari peccatum masturbationis, cum nec post hunc annum semper necessario includat peccatum, nec ante hunc annum semper masturbatio peccati sit expers. Juventutem vult in paedagogia sexuali dirigi versus sublimitatem dominii supra incitamenta appetitus inferioris, et in hoc documentum invenit amoris erga Deum, qui in sua totalitate includat oportet rectum amorem erga seipsum. Hic amor erga seipsum includit ut seipsum homo ordini morali obiectivo subiectum operibus quoque agnoscat.